

Metsäkonduktööristä akateemikoksi

■ JUHANI PÄIVÄNEN

Yrjö Ilvessalo: *Erään metsämiehen muistelmia*. Toimittaneet Jaakko Ilvessalo ja Yrjö Sevola. Helsingin yliopiston metsätieteiden laitoksen julkaisuja 6/2014.

Keskeiset suomalaiset biografiat antavat tavanomaiseen kaavaan puserretun kuvan Yrjö Ilvessalosta (1892–1983), yhdestä Suomen merkittävimmistä metsäntutkijoista. Hänen tiedemiesuransa huipentui Suomen Akatemian jäsenyyteen heti akatemian perustamisvuonna 1948. Tieteellisillä alkuperäisjulkaisuilla mitattuna Ilvessalon tutkijauran pituus oli peräti 59 vuotta (ks. esim. Leikola 2004, 2014).

Ajatus muistelmien laatimisesta – tässä tapauksessa ei kirjoittamisesta – näyttäisi konkretisoituneen Ilvessalon mielessä hänen jo ylitettyään kahdeksankymmenen vuoden iän 1970-luvulla. Samoihin aikoihin hänen näkökykynsä alkoi kuitenkin heiketä ja prosessi johti pian täyteen sokeuteen. Muistelmien ensimmäisen kolmanneksen onkin kerrottu syntyneen siten, että muistelijan ääni muuntui konekirjoitteeksi hänen puolisonsa Lyyli Ilvessalon siirtämänä. Kaksi kolmannesta nyt julkaistujen muistelmien laajuudesta löytyi Yrjö Ilvessalon kuoleman jälkeen äänikaseteilta, mutta niiden perkuun ryhdyttiin kuitenkin vas-

ta 2010-luvun alkupuolella.

Hankkeen varsinaisena puuhämiehenä oli Metsäntutkimuslaitoksen emeritusprofessori Matti Palo, joka ei ehtinyt nähdä työtä valmiina, koska hän menehtyi traagisessa auto-onnettomuudessa helmikuussa 2014. Konekirjoitteeksi puretun sanelun työstämisen julkaistavaksi käsikirjoitukseksi tekivät tutkija Yrjö Sevola ja valtiotieteiden tohtori Jaakko Ilvessalo.

Lukijaa hämmästyttää kertojan itsestään käyttämä yksikön kolmas persoona, joka tekstin edetessä ja kerronnan kohteena olevan henkilön ajallisen varttumisen mukana vielä koko ajan muuntuu. Aluksi kerrotaan henkilöstä ”*pikkupoikana, mikä saattaa olla paikallaan kouluikään ehtimiseen saakka*”. Alakansakoulun aloittaminen oikeuttaa nimitykseen *koululainen*. Oppikoulussa poika nousee lukion ensimmäisellä luokalla *lyseolaispojaksi* ja viimeisellä luokalla *abiturientiksi*. Ajan tavan mukaan abiturientista tulee *ylioppilas* vasta Helsingin yliopistossa frakkiin sonnustautuneena suoritettujen tenttien jälkeen. Tämän jälkeen tuntuukin jo ihan luonnolliselta, että kerronnan kohdetta nimitetään myöhemmin *metsänhoitajaksi, metsäkonduktööriksi, maisteriksi, tohtoriksi, professoriksi, osastopäälliköksi* ja lopulta *akatemian jäseneksi*. Tutkintoihin ja virkanimikkeisiin liittyvien puhuttelumuotojen lisäksi teksti käyttää ulkomaanmatkojen kuvausten yhteydessä myös muotoja *matkamies, suomalainen tutkija* tai

tarinan henkilö. Valittuun tyyliin ehtii 350 sivun luennan aikana tottua – vaikka siitä ei pitäisikään.

Lapsuus ja kouluvuodet

Yrjö Ilvesalo (vuoteen 1911 saakka Sarén) oli syntynyt Karl ja Amanda Sarénin seitsenlapsisen perheen keskimmäiseksi 1.12.1892. Yrjö kertoo isänsä olleen Tampereen kaupungin vankilanhoitaja. Tässä näkyy kertojan tyylin matala profiili – olihan ruotsinkielisessä nimityskirjassa kuitenkin nimikkeenä *fängelsedirektör*. Virkaan kuului asunto vankilan kyljessä kaupungintalon Hämeenkadun puoleisen siipirakennuksen toisessa kerroksessa poliisikamarin yläpuolella. Kaupungintalo ja itse raatihuone ovat kertojan muistamina kuvattu hämmästyttävän tarkasti. Lukijan on helppo kokea kulkevan sa kertojan mukana kauppatorin puolelta leveitä portaita ja suurten ovien kautta raatihuoneen vestibyyliin sekä sieltä edelleen juhlasaliin ja sen lehterille, johon kaupungintalon asukkaatkin pääsivät seuraamaan konsertteja, näytelmiä ja naamiohuveja. Pihanpuolelta katsellen sekä raatihuoneen rakennus että kaupungintalon siipirakennukset olivatkin paljon arkisempia kuin sisäpuolelta tai kadunpuolelta nähtyinä.

Neljä luokkaa kansakoulua käytyään koululainen selviytyi sisäänpääsykokeiden kautta Tampereen lyseon oppilaaksi. Lyseon tuonaikaisten opettajien kuvaus – sekä ulkonäön että luonteenpiirtei-

den osalta – on herkullista luettavaa. Opettajien joukossa oli luontaista arvostusta nauttivaa, mutta myös äksyjä, itsekeskeisiä ja ivallisia tyyppejä. Keskinäistä toveruutta tuntevat koulupojat eivät viimeksi mainituista pitäneet.

Muistelusten todenperäisyys vahvistuu, kun lukija oppii, että jo sata vuotta sitten koululaiset syylistyivät lunttaukseen tai tällaisen avunantoon. Lunttaaja sai kuusi tuntia *karsseria* ja kerronnan poika rikollisesta avunannosta kaksi tuntia jälki-istuntoa. Karsseri oli rautaoiven takainen pimeä koppi, jossa oli istuttava tai maattava lattialla määrätty aika.

Sortokautena eniten viikkotunteja oli venäjän kielessä, jota kohtaan tunnettiin vastahakoisuutta. Katukilvetkin oli pakko muuttaa sellaisiksi, että nimi oli ylinnä venäjäksi ja vasta alempana suomeksi tai ruotsiksi tai molempina.

Vankilanjohtaja oli virkatöissään huomannut ruotsin kielen osaamisen tärkeyden, joten hän lähetti kunkin poikansa vuorollaan pariaksi kesäkuukaudeksi kalastajaperheeseen Ahvenanmaan Kumlungeen ruotsia oppimaan. Muut kesät vietettiin kaukaisten sukulaisten maalaistaloissa, jotta kaupunkilaispojat oppisivat tekemään ruumiillista työtä. Viimeisen lyseolaiskesänsä kertoja vietti Lapissa Metsähallituksen laajoilla valtiomailla tukkipuiden luvussa. Työ pännämiehenä tietömiä taivaleiden takana oli mitä ilmeisimmin raskasta kaupunkilaisnuorukaiselle raavaiden jätkien toimiessa puiden lukumiehinä. Kesä oli rahallisesti antoisaa, mutta ei millään tavalla vielä tukenut ajatusta metsäalalle antautumisesta.

Sittenkin metsäalalle

On ilmeistä, että vanhemmalla veljellä, Lauri Ilvessalolla (1887–1928), oli merkittävä osuus siihen, että Yrjö päätyi kuitenkin metsäalalle. Hän kirjoittautui keväällä 1911 Keisarillisen Aleksanterin yliopiston filosofisen tiedekunnan maanviljelystaloudelliseen osastoon, joka oli perustettu Tammen Mustialasta vuonna 1907 siirretyn maatalousopetuksen ja Lammmin Evolta vuonna 1908 siirretyn metsäopetuksen korkeimmaksi ”opinahjoksi”.

Muistelukset sisältävät seikkaperäisen selvityksen yliopiston metsätieteille tarjoamista vaatimattomista opetustiloista 1900-luvun alun Kruununhaassa, opiskelijoiden asumisolosuhteista ja ruokailumahdollisuuksista uuden ylioppilastalon piharakennuksessa sijainneessa Koskisen kansankeittiössä tai vanhalla ylioppilastalolla rouva Putkosen ruokalassa. Valvutuneisuutta osoittaa, että myös Kansallisteatterin kulttuuritarjontaa käytettiin hyväksi.

Ilvessalon kuvaus metsäylioppilaiden opiskelusta ja vaadituista harjoiteluista täydentää oleellisesti sitä kuvaa, minkä metsäylioppilaiden satavuotishistoriikki lyhykäisyydessään antoi muutama vuosi sitten (Havimo 2009).

Metsätutkinnon tultua keväällä 1914 suoritetuksi oli etsittävä töitä. Metsähallitus oli tuohon aikaan alan merkittävin työnantaja. Nuoret vastavalmistuneet metsänhoitajat joutuivat frakkiin pukeutuneina ylirehtööri, valtioneuvos P. W. Hannikaisen johtaman Metsähallituksen kollegion eteen vannomaan asessorin sanelun mukaisesti ”virkavalan, jossa he ihmeekseen mm. lupasivat ilmiantaa kaikki mahdolliset tie-

toonsa tulevat salahankkeet Hänen Majesteettiansa Keisaria vastaan”. Herrat olivat tämän jälkeen kelpoisia Metsähallituksen metsäkonduktööriksi, mikäli onnistuivat määrällisen työmääräyksen saamaan – vakinaisen viran saamiseen tulisi asessorin selityksen mukaan kuluun vielä pitkä tovi.

Metsää on tutkittava metsässä

A. K. Cajanderin myötävaikutuksella Ilvessalo onnistui saamaan useita määräyksiä metsäkonduktöörinä avustamaan metsänhoidon tarkastuksissa Metsähallituksen eri hoitoalueilla. Varsinaisen työn ohessa hän keräsi koeala-aineiston, jolla selvitettiin mäntymetsiköiden valtaapuitten kasvua tietyillä metsätyypeillä. Kerätyn aineiston pohjalta valmistui pro gradu -työ filosofian kandidaatin tutkintoa varten. Samasta asiakokonaisuudesta, mutta laajempaan aineistoon perustuva väitöstudium *Tutkimuksia metsätyyppien taksatoorisesta merkityksestä* valmistui vuonna 1920. Työllä tuli empiirisesti todennettua metsätyyppien soveltuvuus kasvupaikan puuntuotospotentiaalin arviointiin.

Apurahatutkijanuran epävarmuus tuli Ilvessalollekin tutuksi, joten määräaikainen toimi metsänarvioimisen opettajana Helsingin yliopistossa oli tervetullut, vaikkakin se hidasti tutkimushankkeita. Näyttää siltä, että Hirvensalmen Lahnaniemen kylän kansakoululla pidetty vihkiäisjuhla, ”jossa tämän kansakoulun opettajien tytär ja kerrontamme yliopiston opettaja vihittiin avioliittoon”, sovittiin opetus- ja tutkimustöiden lomaan hyvin rationaalisesti.

Ilvessalo toimi myös sivutoimisena metsätalouden opettajana

Teknillisessä korkeakoulussa yli 26 vuoden ajan. Opetus oli tarkoitettu lähinnä maanmittausinsinööriksi aikoneille. Kertoja itse mainitsee, että ”kun opetuksen alalta ei ollut oppikirjaa, seurasivat oppilaat yleisesti tarkoin opetusta ja tekivät muistiinpanoja, joiden perusteella lopputentin saattoi läpäistä”. Hallussani ovat oman isäni luentomuistiinpanot 1930-luvun alkuvuosilta, jotka osoittavat metsätalouden opetuksen olleen sisällöllisesti varsin kattavaa. Niitä silmällessä on lähes kuulevinaan ja näkevinään luennoitsijan hillityn ja verkkaisen puhetyylin, joka on siirtynyt kirjalliseen muotoon vahakantiseen vihkoon.

Valtakunnan metsien inventoinnit

Kun kertoja vasta äskettäin 29 vuotta täytettyään oli nimitetty vasta-perustetun Metsätieteellisen koealaitoksen (nykyisin Metsätutkimuslaitos) professoriksi, hän sai tehtäväkseen suunnitella ja organisoida ensimmäisen valtakunnallisen metsävarojen inventoinnin. Työ tehtiin linjoittaisena koeala-arviointina, jossa inventointilinjat kulkivat maan poikki lounaasta koilliseen. Tämä 1920-luvun alussa toteutettu valtakunnan metsien inventointi oli lajissaan ensimmäinen koko maailmassa. Toinen inventointi tehtiin 1930-luvun lopulla. Ilvessalon johdolla perustettiin Metsätutkimuslaitoksen koealalualueisiin monipuolinen pysyvien kasvu- ja tuotoskoealojen verkosto, jota ylläpidetään yhä toistuvina mittauksin.

Ilvessalo ehti johtaa vielä valtakunnan metsien kolmannen (1951–53) ja neljännen (1960–62) inventoinnin. Nyttemmin inventoinnit ovat muuttuneet ajantasai-

seksi metsien ja niiden tilan seurantarajestelmäksi.

Kaksi akatemiaa

Muistelijalle ominaiseen vaatimattomaan tyyliin kerrotaan Ilvessalon tehtävistä kahdessa akatemiassa: hän toimi Suomalaisen Tiedekatemian esimiehenä ja Suomen Akatemian jäsenenä. Muistelmien sanelun jälkeen näistä molemmista organisaatioista on ehtinyt valmistua perusteelliset historiateokset (ks. Tiitta 2004; Paaskoski 2008), joissa hänen ansioitaan arvioidaan ja arvostetaan ulkopuolisin silmin.

Kun Suomen Akatemia perustettiin vuonna 1948, Ilvessalo nimitettiin sen jäseneksi luonnontieteiden edustajana. Suomelle tärkeän tieteen alan keskeisenä edustajana ja osaltaan A. K. Cajanderin työn jatkajana hänen valintansa oli selvä, akatemialautakunta asetti hänet ehdolle virkaan toisena heti A. I. Virtasen jälkeen. Ilvessalo jatkoi akateemikkona työskentelyään Metsätutkimuslaitoksessa.

Metsätutkimus kansainvälistyy

Muistelmat sisältävät perusteelliset kuvaukset kertojan ulkomaanmatkoista Pohjoismaihin ja muualle Eurooppaan sekä Kanadaan ja Yhdysvaltoihin. Tarkkuudessaan ja kohteliaissa sanakäänteissään nämä osat ovat suhteellisen uuvuttavaa luettavaa. Toisaalta kertoja tekee aikalaistodistajan silmin havaintoja, joihin nykysuomalainen ei laisinkaan kiinnittäisi huomiota: Missisipin valtion metsissä ”haukuutyössä oli miltei yksinomaan neekereitä, mutta puun kuljetuksen autolla suoraan hakkuupaikalta selluloosatehtaalle toimittivat valkoiset työmiehet”. Kirjaan liite-

tyn henkilöhakemiston perusteella lukija voi havaita kertojan matkoillaan tavanneen monia maailman metsätutkimuksen huippuja.

Osoituksena suomalaisen metsätutkimuksen arvostuksesta Yhdysvalloissa oli Valkoiseen taloon järjestynyt käynti, jonka yhteydessä kerrontamme tutkijalla oli tilaisuus keskustella saamistaan vaikutelmista Yhdysvaltain metsistä ja niiden tilasta tuolloisen presidentin (Calvin Coolidge 1923–29) kanssa. Tutkija pyrki vastailemaan presidentin kysymyksiin mahdollisimman positiivisesti, ”mutta kuitenkin mieleensä jääneen myös kovin raskaat hakkuut ja yleiset metsäpalot erityisesti Lännellä”.

Muistelmista selviää myös miten tärkeitä vierailu- ja demonstraatiokohteita olivat Metsätutkimuslaitoksen omat koealaluudet monenlaisine metsikkökokeineen. Mitähän muistelmien kertoja nykytilanteesta tuumaisi? Kokeilualueista ja useista tutkimusasemista on viime vuosikymmenen aikana jouduttu luopumaan. Lopullinen kuolinisku tälle kansainvälistä arvostusta nauttineelle sektoritutkimuslaitokselle tuli 1.1.2015, jolloin Luonnonvarakeskus aloitti toimintansa.

Aikalaistodistajan sanakääntein

Lukukokemus on samanaikaisesti sekä uuvuttava että antava. Toimittajat ovat halunneet säilyttää kirjan rakenteen ja laajuuden kertojan ääntä kunnioittaen: Koulupojat *suksistelivat* Pyynikin rinteillä, Teisko-laivaa mentiin vastaan Viitapohjan *pulvärkille* ja maitokannulla haettiin *jästiä* eli hiivaa Pyynikin *prykiltä*.

Ymmärtämyksemme metsätutkimuksen määrätietoista käyn-

nistymisestä on oleellisesti lisääntynyt Ilvessalon muistelmien myötä. On hienoa, että sanelukasetit löytyivät, ääni siirrettiin kirjoitettuun muotoon ja käsikirjoitus saatettiin painotuotteeksi. Jälkipolvilla on nyt käytettävissään mielenkiintoinen aikalaisdokumentti.

Ilvessalo näyttää halunneen muistiin merkittäväksi, mitä tamperealaispojalle oli tapahtunut hänen sekä ajallisesti että maantieteellisesti pitkällä matkallaan. Keskeisimmän osan esityksessä saa elämänuraksi valikoitunut metsäntutkimus sekä kotimaassa että kansainvälisellä areenalla. Itse asiassa perhe, vaimo Lyyli, s. Metsäpelto, pojat Mikko, s. 1922, ja Jaakko, s. 1929, sekä kasvattitytär Iiri, s. 1939, jäävät selvästi takalalle. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että Jaakko Ilvessalo on kirjoittanut kirjaan lämminhenkiset jälkisanat, jotka päättyvät kuvaavasti: ”Isäni oli oman aikansa tiedemies. Hänelle ponnistelu tutkimisen, opettamisen ja kirjoittamisen parissa oli luonnostaan lankeava tehtävä, joka kasvoi ajan myötä elämäntyöksi. Tämän rinnalle asettuivat yhtä luonnostaan ja omin muodoin perhe ja siitä huolehtiminen.”

Lähteet

- Havimo, M. 2009. Metsäylioppilaiden taival 1909–2009. Teoksessa: *Korpien hurjassa humussa. Metsäylioppilaat 1909–2009*. Metsäylioppilaat ry 2009.
- Leikola, M. 2004. Ilvessalo, Yrjö (1892–1983), Metsäntutkimuslaitoksen professori, Suomen Akatemian jäsen. *Suomen Kansallisbiografia* 4, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2004.
- Leikola, M. 2014. Metsätyypit Ilvessalon mukaan. Yrjö Ilvessalo (1892–1983). Teoksessa: Markkanen, T., Tiitta, A. ja Havaste, P. 2014. *Suomalaisia tieteen huipul-*

la. 100 tieteen ja teknologian saavutusta. Gaudeamus, s.106–107.

Paaskoski, J. 2008. *Oppineiden yhteisö. Suomalainen Tiedeakatemia 1908–2008*. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tiitta, A. 2004. *Suomen Akatemian historia I 1948–1969*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 981:1.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston suomensätieteen emeritusprofessori.